

Vak	Maatschappijwetenschappen
Thema	Politieke besluitvorming (katern)
Klas	Havo 5
Datum	november 2012

Hoofdstuk 2 Rechtsstaat en democratie

2.1 Macht en gezag

- Basisvoorwaarden voor een staat:**
- * een eigen overheid met oppergezag
  - * een eigen grondgebied dat internationaal erkend is
  - * een gevoel van eenheid onder de bevolking
[bijv. gemeenschappelijke beleving van verleden]
  - * geweldsmonopolie ligt bij de overheid

macht	het vermogen om aan anderen je wil op te leggen
machtsbronnen	de basis waarop de macht is gegrond
politieke macht	het vermogen en de bevoegdheid van bestuurders om invloed en controle uit te oefenen op politieke besluiten
gezag	het accepteren van de macht die anderen uitoefenen en die macht als wettig accepteren

2.2 Nederland is een rechtsstaat

Uitgangspunt van de rechtsstaat is dat burgers beschermd worden tegen de willekeur van de overheid. Het optreden van de overheid dient gebaseerd te zijn op wet en recht.

Kenmerken van een rechtsstaat:

- er is een **grondwet**, waarin staan aangegeven:
  - I de belangrijkste onderdelen van bestuur
  - II de werking van het bestuur en de geldende bestuursregels (waaronder de scheiding van de "machten")
  - III de grondrechten en de regels voor burgers en bestuurders
- er is sprake van **klassieke / politieke grondrechten**:
gelijkheid van alle burgers voor de wet, recht op een eerlijk proces, vrijheid van meningsuiting, persvrijheid, vrijheid van godsdienst of levensovertuiging, scheiding van kerk en staat, vrijheid van vergadering en betoging, vrijheid van het oprichten van verenigingen en politieke partijen, petitieright; actief en passief kiesrecht;
- er is sprake van **sociale grondrechten**:
vrije keuze van en recht op arbeid, recht op (hulp bij) huisvesting, recht van bescherming m.b.t. de gezondheid, recht van sociale zekerheid, recht op onderwijs;
- er kan geen bevoegdheid worden uitgeoefend zonder basis in de grondwet (legaliteitsbeginsel);
- niemand kan een bevoegdheid uitoefenen zonder verantwoording schuldig te zijn of zonder dat er controle op de uitoefening van een bevoegdheid bestaat;
- de rechterlijke macht is onafhankelijkheid (rechters → voor "het leven" benoemd);
- het bestuur van het land berust op de wetten (legaliteitsbeginsel);
- er is openbaarheid van bestuur.

vijf belangrijke kenmerken van een rechtsstaat:

- grondrechten worden door de overheid erkend en gerespecteerd
- scheiding van de politieke macht
- legaliteitsbeginsel als uitgangspunt van het bestuurlijk optreden
- politieke participatie van burgers is wettelijk vastgelegd
- openbaarheid van bestuur

uitwerking van deze vijf kenmerken volgt hieronder

2.2.1 Grondrechten [opgenomen in de grondwet]

Onderscheid in: klassieke grondrechten [waarborgen / garanties]

gericht op: - de verplichting van de overheid om
vrijheid + gelijkheid van burgers te garanderen
(door beperking van de macht van de overheid)

sociale grondrechten [sinds 1983 in de grondwet]

gericht op: - het streven van de overheid om bep. zaken te
bevorderen
→ sociale zekerheid, huisvesting,
gezondheidszorg, werkgelegenheid

2.2.2 Scheiding van de (bestuurs)machten

Doel: **machtsmisbruik door de overheid voorkomen door
'checks and balances'**

[de machten moeten elkaar controleren en in evenwicht zijn]

Driedeling van de politieke macht: trias politica [Montesquieu]

Wetgevende macht → ligt bij de gekozen volksvertegenwoordiging

- beoordelen van wetsvoorstellen
- controleren van uitgevoerd beleid

Uitvoerende macht → ligt bij de regering

- wetsvoorstellen maken
- uitvoeren van beleid

Rechterlijke macht → ligt bij onafhankelijke rechters

- beoordelen van de naleving van wetten
  - *administratieve rechtspraak
  - *burgerlijke rechtspraak [= civiel recht]
  - *strafrecht

2.2.3 Legaliteitsbeginsel

in het strafrecht

alleen strafbaar als volgens wettelijke bepalingen de gepleegde
handelingen strafbaar zijn

in het staatrecht

elke bestuurlijke bevoegdheid moet een basis hebben in de
grondwet ["er moet een wettelijk kader voor zijn"]

2.2.4 Politieke participatie

Iedere Nederlander heeft het recht om te participeren [= deelnemen] aan het politieke systeem door:

- wensen en eisen kenbaar te maken
- te stemmen
- zich verkiesbaar te stellen

2.2.5 Wet Openbaarheid Bestuur [WOB]

Het rechtsbeginsel dat de burger het recht heeft te weten welke informatie er bij de overheid berust.